

יום השנה לארבעים בן-יהודה

ב"ז כסלו תרפ"ג - ב"ז כסלו תרפ"ד

זמנה ובהירות

נמיו מעט לפניו על כסאו הוקף אל מול פני השלחן הרווע גלי ספרים מפוררים ורשימות מהירות — ככה ישב עושה המלים ומחבר המלים. הוא היה עיף מאד. כי עבר עבודתו שנה אחר שנה, עשור אחרי עשור.

עבודה אשר קבל עליו לרצונו. ועל כן היתה גם נעימה יותר גם קשה יותר. כי מי האיש אשר ישקוד על העבודה בכל לב ובכל נפש כמחוי הוצר, אותה הכתו הגדול אשר לעבודת הקדש הזאת? וכמה היה עליו לאמץ שורותיו; לכנות שיטה מתוקמר היולי נמוג ולמלא את הפרצות העתיקות בהדושים לרוח העת החיה. אין פלא כי עבודתו הכבירה היתה לו כמעט למשא כבד מנשוא.

מלים! מלים! מלים! אלוהיות פורחות לאפלים ולרובבות. מלים מתות — רוחות מסוטטות של מלים, אשר יצק עליהן מקסם חכמתו ויריחו בחייו רוח ושיבוך לתחיה. מלים, אשר היו גם עבדוֹגם ארונו. נשמות מלים היו לו למאורות והורו לפניו דרכו בעקלקלות סבכי הדורות; משכבות — אחריהן רץ בעפבותיהן המחירות יצא ולמולן הר חיב צעיו, כמורדף קסם הרוקם אותו בכח אדיר, מצוה. מלים אשר חפר ממטמונים מקברי העבר, החנוט, הפכו בלי הניגה אל גואלי דפוקהו היריפוהו, הריכווהו מנוחה, הלאה — הלאה, לעבודה הרשה, לתגליות חדשות, לדברים קשקש את אחי — את קרובי — את הורי — מצאנו — בלע ופלא אליו.

וככה נמשכה העבודה בלי הפוגות. הוצר בנות הרשה, הגדולה, הרהיבה-מתוכה לאין גבול.

אך בשבתו שחזר ישב והנה בכל המלים הרבות מספור אשר טעא ואשר יצר, והנה כל המלים אשר נאל מתוך גלי גליונות הדורות, אשר צדק וזקק ושביע במשכבות חדשות, ויחליצו יוורן לעמוד במערכה בצבא למיניהו, המו רגשו התקוממו עליו, שפעת מלים עפות, המון מלים שוקי

אך היוצר מלים הניף את מטתו ויד אותה בחזקת, ובתנופת-מטה אתה שנה את המכשפה המכוערת החנוטה הזאת ויהספה לבתולה יפה ויצאת כמחולות מרהיבים.

ותען ותאמר: "מה לך ולי — הן אנכי הלשון — הצעירה מכל הלשונות אשר בעוֹלָם — ואף כי רוח הדורות עלי, הן אני אך זה תמול נולדתי שנית ואני צעירה ואני ערה ואני חכמה ואני רוויה עפים החיים, ועושה המלים ומחבר המלים אמר לה: "ומי אנכי?"

ותאמר: "אתה אבי, אולם לא אך אבי אתה, כי גם ארושי, ועתה בוא אתי אל ממלכת ה' ה' כי במלכת ה' ה' ה' נבוכו לך הוי נצח". ותשק לו כנחת על שפתיו ותקחהו עמה שפי.

הזרם ב שמואל

הגורל דר"א בן-יהודה

(הגינות והרהורים)

הנה כי כן רק שנה אחת עברה למיום הסתלקותו של אליעזר בן-יהודה — עוד לא נמחו כלי עקבות המות האכזרי — וכבר אנו רואים כי מתוך מסגרת האבל השחורה העומרת את עלבדמותו החמרית עולה ומתנשאת לפני עינינו תמונה רהנית ענקית, תמונה חנוכית שהשפעתה המורית והתרבותית על בני דורנו הולכת וגדולה מיום ליום ומשבע לשבע. ענקידה, כביר מעשים ורב גונים — צופה ומביט אלינו מתוך שתי העינים הכהרות הללו, ענק לאומי שהאגדה מוסיפה לו ליות זהר וכוחרתם כבר זרניצחים על ראשו הנא. מרגישים אנו כי איוו יד נעלמה שורות חוטיקלם לגשר בינו ובנינו...

אימתי חי ופעל אליעזר בן-יהודה? הכאמת התהלך האיש הזה כקרבנו על ארמות? האמנם ראינוהו פנים אל פנים, חזנו את קרבתו ומפגנו אל תוכנו את שפע האור שהיה שופע מתוך נפשו הגדולה? האין כל זה אגדה מניירים שספרו לנו אביר יתנו על אדות איזה איש פלאי שחי כל ימיו בנסים? וששעה בעצמו גדולות ונצורות שאין בכח בראדם כשר דם לעשותן לכרו?

הואתה יספר את דברי האגדה הזאת: אבות יספרו ליכרי ברכיהם ואמהות לעוללי ספוחיהן לאמור: היה היה מעם איש פלאי אחר: אי-ימיה בא האיש — לא נודע, אך בירו היה מטהקסמים שקבל במתנה מגורעין אלהים; ויתהלך איש-הפלא בארצות החיים וירא בעוני עמו כי אלם הוא ותברך את בניו, ואוצר לשונו הרום ושורד לכל המלים חיות וחיבים הנאים — פרהה נשמתם מתוכם וינכנסו כולם לתוך

דברים שככתב להיות קבורים בתוך גנורי עתיקות כבתי העקר ומכוסים אבק הדורות וצל הדורות, ויבוא איש הפלא ויגע במטח הקסמים אשר בירו במלים הללו ויקס ויתר רחש ננס: כל המלים הישנות והניבים המתים חישו פתאום את כח נעוריהם. נערו מעליהם את אבק הדורות, ברחו מתוך כתי העקר ויהיו לפרידי הן בעלי כנפים נוצצות אשר הוד להם וקסם להם ושירת תחיה והתחדשות בפייהם, ויעופו להם הפרפרים הנחמרים הללו ויהדרו אל תוך לבות ילדים רכים לרקום שם בכתר נפשם את שירת חיייהם החפשים, ויגדלו הילדים בשפת פרפרים-פלאים אלה את שירתיה עלי ארמות.

ומעט מעט הקיף החוג ויסגור על הארון, תעבר, היוצר, השבוי, ובחסניר חוגי-המלים, והנה נמוג, נתי מונו יהי, התכנסו קטנו הלך וקסן, עד אשר יצאה מן הכליל העבור הזה תמונה אשר מתהררה מעט מעט על היותה תמונה ברורה, בהירה, תמונה אשר תמונת-אשה הנוטה, עתיקת ימים מאד.

ותפתח את פיה ותאמר: "מה לי ולך — אנכי הלשון — אנכי המלה הראשונה אשר יצאה מפי ה' ה' ומאות שנים חייתי היה כפי בני ישראל עד אשר צוד צונוי הכהנים ויאסרוני וישמוני בכלא, בכלוב, אשר קראו לו "קרש", וישמו מחסום לפי ומחנק לנפשי, והנה אברי כברים מן הקש קשים התכריכים אשר סביב שתי עלי ברוד דורים, כי מתה הייתי כל הימים הרבים חתם".

אך היוצר מלים הניף את מטתו ויד אותה בחזקת, ובתנופת-מטה אתה שנה את המכשפה המכוערת החנוטה הזאת ויהספה לבתולה יפה ויצאת כמחולות מרהיבים.

ותען ותאמר: "מה לך ולי — הן אנכי הלשון — הצעירה מכל הלשונות אשר בעוֹלָם — ואף כי רוח הדורות עלי, הן אני אך זה תמול נולדתי שנית ואני צעירה ואני ערה ואני חכמה ואני רוויה עפים החיים, ועושה המלים ומחבר המלים אמר לה: "ומי אנכי?"

ותאמר: "אתה אבי, אולם לא אך אבי אתה, כי גם ארושי, ועתה בוא אתי אל ממלכת ה' ה' כי במלכת ה' ה' ה' נבוכו לך הוי נצח". ותשק לו כנחת על שפתיו ותקחהו עמה שפי.

אליעזר בן-יהודה

י"ד אדר תר"ח - ב"ז כסלו תרפ"ג

ציאות אומרת כי ירושה גדולה ורבת אחריות השאיר לנו המנוח בן-יהודה, ירושה שעלינו להפוך בה, לטפל בה, להעשירה ולהגדילה למען נוכל לבנות ממנה בניו ערי עד להפארת עמנו, ובצירוף הירושה — צואה קדושה הכתובה ברם לבבו על לוח כל מעשיו ומלחמותיו; קנאות לרבוך העברי, קנאות לתחית הלשון, קנאות מבלי ותורים ומבלי פשרות.

אולם כמה ואיד נוכל לקים את צואת המנוח הגדול? כמה נוכל אנחנו ללמלא את חובתנו לז? לא אל המלומדים וחוקרי לשוננו אני מכוון בזה, לא אל אלה הממשיכים ואשר ימשיכו את פעולותיו של בן-יהודה בהחיות הלשון, בהרש כליה וניכיו, אלה יש להם שיטה וישנה תכנית ונגם הרך סלולה ואין עליהם אלא ללכת בה לאור מורם הגדול, כונתי היא כאן לכל הקהל העברי הגדול בכלל ולנו בני ירושלים, פתאורה של המנוח — כפרס, כמה עלינו לכבר את זכרון שמו? הנערין לו ימיראלנו לאין סוף? הנקרא לבני ולמספר בכל שנה ושנה? או הנצא ירי חובתנו באזכרות ובי מארמים בעתונם?

אלה ואלה לא היו ואינם לפי רוח מנוח, כי המנוח היה מוקד החיים היתה נש' מותו הציובה, אל גלוי כח החיים בכל עשרם והדרם היתה שאיפתו הכבירה כל הימים, ועל כן צריכה גם נשמתו להיות צורה בצורה החיים, כל עלעלם ער, זה היה רצונו הכביר, בכח רצון זה החיה מתים — רצונו של אדם זה הוא כבודו ולא אחר, הבח והנפח את יום-האבל לנגם וזכרו לאומי גדול! על הצבור העברי וביחוד על בני ירושלים מוטלת החובה לקבוע את יום-הסתלקותו של המנוח ליום "ה' ל' א' ד' ר' ב' א' ל' י' ו' ד' ה'". ליום של תהלוכה פומבית עם דגל החרות בראשה, אל קברו של יוצר ערכי חיים חרשים.

בחנוכה, נסתלקה נשמתו בימים טובים שאין מספידים בהם: הבח ונש' ליב את בן-יהודה המכבי החרש בתוך של-שלת המכבים הראשונים והיה לנו היום לשוננו אני מכוון בזה, לא אל אלה הממשיכים ואשר ימשיכו את פעולותיו של בן-יהודה בהחיות הלשון, בהרש כליה וניכיו, אלה יש להם שיטה וישנה תכנית ונגם הרך סלולה ואין עליהם אלא ללכת בה לאור מורם הגדול, כונתי היא כאן לכל הקהל העברי הגדול בכלל ולנו בני ירושלים, פתאורה של המנוח — כפרס, כמה עלינו לכבר את זכרון שמו? הנערין לו ימיראלנו לאין סוף? הנקרא לבני ולמספר בכל שנה ושנה? או הנצא ירי חובתנו באזכרות ובי מארמים בעתונם?

תלמידי בתי הספר העברים בירושלים אל כפרו של מחיה הלשון העברית אשר בפייהם! יזכרו נא הסופרים העברים את חובתם הם לבן-יהודה החי עור בקרבנו, אשר לוגה הפלא הגדול שזכה המנוח בחייו להחיות את השפה העברית בארץ האבות, הייתה הולכת שפה זו ומתנוגת, הולכת ומשתכחה גם כנולח וכל עמל המושכים, בשבט סופר להחיותה בכתב היה עולה כהתו, ידעו נא לבסוף מנהיגינו ומורי דרכינו בתנועה ה"ל-אומית כי תעיד הוא אליעזר בן-יהודה המנוח להיות לכה פועל ומשפיע בתחית הרבותנו והתפתחות רוחנו הלאומי בכל הדורות הבאים, נבדרי רוח מויו זה של בן-יהודה הם קנינים שאנו אוכלים את פרותיהם בעולם הזה וחקרו קימת לעולם הבא, כח השפעתם האישית והרוחנית אינו נפסק עם הפסק חוט חיייהם הגופניים, אלא תולך הוא ונמשך על פני תקופות ויובלות לדורי-דורות, ורוקא התמונה הארציאלית של המנוח שפשטה מעליה את כל צורות החמר וסמני הגשמיים, היא היא שפועלת ותפעל, שמשפיעה ותשפיע על העם בימים הבאים.

כי נירגלים צדיקים כמותם כבחייהם. שבן-יהודה נתן לנו הרבה הרבה מאד, בתור מורה ומרדיר, בתור בלשן ואיש-המרע, בתור סופר ולוחם, בתור ציוני-מדיני ואיש-המעשה ועוד הרבה הרבה שנים יתעסקו מאות אלפים בירושה הרוחנית שהשאיר אחריו, אולם דבר אחד, אבן יקרה אחת שאין ערוך לשויה נתן לנו המנוח, — אבן יקרה העולה על כולו — ואל יעזר ב' ויהודה שמה; — הוא נתן לנו את עצמו

ער הנסים

איני יודע עוד אדם אחד גדול בא"י בכלל ובירושלם בפרט, שזכה לכבוד ולהעריצה שאין דוגמתם אצלנו, גם בחייו וגם במותו, כמו המנוח אליעזר בן-יהודה!

זהו הפעם הראשונה בדברי ימי ישובנו החרשי שאדם מישראל אשר חי ופעל בתוככי ירושלם עיה"ק במשך יותר מארבעים שנה, כל הארץ "מדן ועד באר שבע", להלחיה נהדרה שלא ראתה עוד ירושלם כמותה, לאוכרה עממית בבית-העם שאליה נהרו אלפי הלוזים, לאספות-עם בכל הערים והמושבות, ובכל בתי-הספר והנגנים וביחוד להוכרה "חגיגת שתערך הערב התת-חסות כבוד הור מעלת הנציב העליון לא"י ובהשתתפות בחייו העם והכמי אומות העולם בעירונו, וגם תור נם:

מר אוסישקין זה שיהיה ראש-המרכזים בחוכרת-הערב הופיע אשתקד בשעת הלגות המנוח הגדול ודבר על בן-יהודה מעל הנונון טרא של אותו ועד-כל הכוללים בירושלם, אשר השליך אותו לפני שלשים שנה לבית-הסחר בגלל המאמר הידוע שפרסם בעתונו לכבוד חנוכה!...

וגם חיייו של בן-יהודה, כחיי כל עם ישראל, היו תמיד תלויים בנסים, עוד לפני כחמש-עשרה שנה, כשנכנסתי לביתו בצד"ר, רימ, כרכי אז, הצעה שבני משפחתו היו בתו"ל, מצאתיו ישיב פת במפתחו וזרם של זה נפרץ מגורו והאדים את כל הקרקע — זה היה אחרי וכות סוער עד מנהל מוסד, לאומי ידוע בארצנו — כשהבחלתי אז הרופא מויה ואת הירידים, שב לתחיה וב' אותנו ערב ודבר על לעבודתו, וראו זה פלא: זה האדם, שגאחו בצפוני המות הטורה עוד לפני ארבעים שנה, היה ל' מ' ה' ה' הלשון העברית, הראשון שבלוחמי התחיה העברית, לאחד מהותיר ראשונים שבלוחמים נגד הקנאות הדתית ומשטר "החלוקה", בשעה שיד הארונים הקנאים והכוללים למיניהם היתה על העליונה? זה האיש שמוך הקומה וכחשי-המראה אדם נדל ה' היה,

וכורני — לפני שלש שנים, ביום הפרעות בירושלם, כבקר עבות אהר, רצתי כמשרדיו אל ביתו וברדך העברתי סרתי גם לבית המנוח כדי להזהירו על המצב בעיר, — "פיעות בירושלם!" — אמרתי לו, והוא ענת לי בשקט: "לא פרעות אליו, אלא ראשית המלחמה בעד ארצנו, עכשיו יויה ליה בית-לאמי!"...

השתוממתי גם על הנס הזה ושאלתי את נפשי: רבש"ע! מתיכן בריה אנשית זה שהיא בבחינה "רוח ולא בשר", מחיכו ויה שואבת את כחותיה היינה הנעזמים ללחום וביחוד את האסוניה הגדולה בנצחוננו?...

ופעם בחגיגה צנועה שהנג בביתו לכבוד הוד השמנה מאות של המלון, בקש מידידיו לכרכו שיוכה לכתוב את האות האחר-ינד במלוננו הגדול ולסמיו "תם ונשלם", והנה בשנה החולפת בא קץ הפלאות של איש המופת ונשמתו יגאה במלה "נפש"...

האין זה אצבע אלהים?...

הנס הגדול, שהאריר ימים עד השנים ששים והמש לימיו חיו, ועוד גדול הם שהרבה ב"ב ליצור בתנאים כה קשים והספיק להניח

בתור משל ובתור סמל, בתור סמל ההת-מדה של הגאונות העברית, בתור משל ודוגמה לשקידה בלי הרף, להרציות ועבודה בלתי פוקתת במשך כל ימי חייו שלא היו מ' ו' ע' ט' י' ס' — בתור סמל של "אדם כי ימות באהל" — באהלה של תורה לשמה, בעבודה ענקית שהשקיע בה את הכל, את כל כתו, את כל מרצו ואת כל כשרונו, זה הוא לנו ועוד יותר יתהיה לנו המנוח בן-יהודה — לעתיד לבוא, אל הס' פדים ואנכרות — אבל! השפה העברית לא היתה לו לבן-יהודה עניו של הכנית ושיטה, של רעיון נאצל ובסיס להשפה מפלגתית, היא היתה לו שירת חיים אדירה, הרגשה יסודית של מקור החיים שאין להחליפו כסום דבר, הכח ונכבדנו בכבוד החיים! הכח ונערך לו "הלולא דרבי אליעזר בן-יהודה" ביום הסתלקותו, יתהר נא אל קברו ומתנאים בו; יתהר נא לשם כל אוהבי ההפטי ושואפי התורת כמותו ולהתחייב כל שמהי החיים וכפוגי-יצירת כמותו היוצר, יתעלסו נא ויפירו ודי פרהים רעננים על הקבר הקדוש, ישירו וירננו עברית, יהנו ויומרו בלשון המנוח, ישמחו ויתענוגו לעלית נשמתו ולתקון-נשמתם ביום קדוש ונעים זה, כי זה היה והנה רצונו העליון של המנוח הגדול והיה כי ירביקו עם דממת הערב את אונם אל רנכי העפר אשר על פני הגל הזה — ישמעו בודאי כי שפתיו של אליעזר בן-יהודה דובכות בקבר; נחמתם אותי, בני, נחמתם אותי!

בן-ציון ידירה

בבל רצון חזק ככרוז אשר שם פניו כהלכיש צור בכני גלי החיים הסוערים והזועפים, נשמת להם כביר שכנה בנוה הלש זה וכה עבודה של ענק היה לו.

האין זה מוכיר לנו את האגדה הנפלאה של נס חנוכה, את פרהשמן הקטן שהספיק להאיר את בית-מקדשנו כל שמונת הימים? האין בן-יהודה מסמל לנו עינינו את הד הפלאי הזה, האיש הצנוע הזה שבו נתגשפה התחיה המשולשת של האומה, הארץ והשפה העברית? האין זה מן הראוי, למשל, להעי מיד ברחוב בן-יהודה החרש בעירנו כגורה שתאיר לנו את השבת ירושלם, נר תמיד אשר לא יכבה, כאותו הנר שהיה סמל-תמיד בלילות ברחוב החבשים לאליעזר בן-יהודה בעבודת-הקדש עד רגעו האחרון?...

***

וכורני — לפני שלש שנים, ביום הפרעות בירושלם, כבקר עבות אהר, רצתי כמשרדיו אל ביתו וברדך העברתי סרתי גם לבית המנוח כדי להזהירו על המצב בעיר, — "פיעות בירושלם!" — אמרתי לו, והוא ענת לי בשקט: "לא פרעות אליו, אלא ראשית המלחמה בעד ארצנו, עכשיו יויה ליה בית-לאמי!"...

השתוממתי גם על הנס הזה ושאלתי את נפשי: רבש"ע! מתיכן בריה אנשית זה שהיא בבחינה "רוח ולא בשר", מחיכו ויה שואבת את כחותיה היינה הנעזמים ללחום וביחוד את האסוניה הגדולה בנצחוננו?...

ופעם בחגיגה צנועה שהנג בביתו לכבוד הוד השמנה מאות של המלון, בקש מידידיו לכרכו שיוכה לכתוב את האות האחר-ינד במלוננו הגדול ולסמיו "תם ונשלם", והנה בשנה החולפת בא קץ הפלאות של איש המופת ונשמתו יגאה במלה "נפש"...

האין זה אצבע אלהים?...

הנס הגדול, שהאריר ימים עד השנים ששים והמש לימיו חיו, ועוד גדול הם שהרבה ב"ב ליצור בתנאים כה קשים והספיק להניח

וספרדי לגופו. וגם זה פלא: ראיתי בתמונה אחת את בן־יהודה הצעיר ממדוינסק יושב בלבושו המזרחי הזה, חברו מר קלמי לימינו ומר דוד ילין (יבדלו לחיים!) לשמאלו. וזה האחרון הירושלמי לובש בגדים ארופים. בן־יהודה חנך את ביתו בלשון העברית והכריח את אמו הזקנה לדבר בשפה זו. ושוב פעם נס: בנו בן־ציון הקטן, שאחד מחכמי־הדור גבא עליו שמפני חנוכו בשפה העברית הדלה יהיה הילד ל"הדיוט"—גדל ונעשה לבן־אב ולתפארת הדור הצעיר של א"י.

בן־יהודה היה הלוץ הראשון בא"י הזורע והנוטע הראשון. אנחנו באנו כלנו אחריו. הוא הרים את דגל התחיה העברית לראשונה ועלינו לשאת אותה במרום.

בן־יהודה היה נס לעם ישראל בארצו ואנו כלנו ממשיכים את עבודתו ונשמתו צרורה בצרור התחיה העברית שלנו!

י. קרניאל

אחריו את כל החומר הדרוש לגמירת מלוננו וענשיו תוכל אשתו הגברת המדה בעזרת פרופיסורים מומחים ועוזרים נאמנים לצייר אה המלאכה על שמו.

* * *

ומדי קראי בעתונים את המנשר הנלהב של הועד־הלאומי לקרא לאספות־עם לכבוד זכרו של אליעזר בן־יהודה, ומדי ראותי בחובות ירושלם את המודעות והכרוזים הגדולים להזכרות בבית־העם, בבית"ס למל ובראי־נע ציון, חושב הנני כי זכה לכל אלה ממני שאליעזר בן־יהודה היה ירושלמי והירושלמי שבו הוא הוא שנתנו לו את הכח והעזו והסבלנות לשחות נגד הזרם, להתקומם נגד רבים ולהתנבר על הרפתקאות משוגגות. בן־יהודה עשה את השם "ירושלמי" שהתייחסו אליו קדם בחשד, לשם של כבוד. בשער מלוננו הגדול חתם: אליעזר בן־יהודה הירושלמי ובראשית בואו ירושלימה השליך מעליו את כלי־הגלות ולבש את בגדי המזרח, תרבוש אדום לראשו ומעיל אדום